

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה" (בראשית ל"ז, י"ד)
(פירוש הפסוקים על דרך הרמז)

(יב) וילכו אחיו, לרעות את צאן אביהם בשכם. (יג) ויאמר ישׂאל אל יוסף הלא אחיך רעים בשכם לכה ואשלחה אליהם, ויאמר לו הנני. (יד) ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני, דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה. (טו) וימצאהו איש והנה תעה בשדה, וישאלהו האיש לאמר מה תבקש. (טז) ויאמר את אחי אנכי מבקש, הגידה נא לי איפה הם רעים. (יז) ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה, וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן.

לאחר שהאחים הולכים לרעות את צאן אביהם בשכם, יעקב פונה אל יוסף ואומר לו: "ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה".

שאלה מרכזית

השאלה מובאת ב'רש"י': "מעמק חברון - והלא חברון בהר שנאמר (במדבר יג) ויעלו בנגב ויבא עד חברון". ואפשר להעלות עוד שאלות משניות, כגון: א. למה היו צריכים ללכת מרחק כל כך גדול מחברון עד שכם בשביל לרעות את הצאן, האם לא היו מקומות קרובים יותר שהיה בהם מרעה. ובמיוחד, ששכם זה מקום מסוכן להם, שהרי הרגו שם את כל אנשי שכם, והתושבים בסביבה יכולים לנקום בהם. ב. האם יעקב לא היה מודע לזה שהאחים שונאים את יוסף, אז למה שלח אותם אליהם. וכן יוסף כיצד הסכים מיד לבקשה, ובפשטות ה' יה יודע שהאחים שונאים אותו. ג. ראובן לא היה במכירה, ומובא ב'רש"י' שהגיע יומו לשמש את אביו, ואם בכל יום היה אחד האחים הולך לשמש את יעקב, אז היה יכול לשאול אותו על שלום האחים והצאן, ובשביל מה שלח את יוסף. על השאלה המרכזית ניתנו מספר הסברים:

על דרך הפשט - ליווהו עד העמק - 'ספורנו' ו'רד"ק' מסבירים שחברון באמת נמצאת בהר, אך יעקב ליווה אותו עד העמק שמתחת להר, ומשם שלח אותו לדרכו, ולכן נאמר ששלח אותו מעמק חברון.

על דרך הדרש - 'רש"י' מסביר על דרך הדרש כמובא ב'בראשית רבה': "אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (לעיל טו) כי גר יהיה זרעך".

רעיון מרכזי - פירוש על דרך הרמז

ואולי, פסוק זה מרמז על מה שעובר על כל אדם מטרום היווצרו ועד חזרתו לעולם העליון. ובתחילה נסביר בצורה כללית, כמובא בספרים, שהנשמה מלכתחילה לא רוצה לרדת לעולם הזה, ולהתעסק בין השאר בענייני החולין שהעולם הזה דורש את ההתעסקות בהם, והנשמה מעדיפה להישאר קרובה לה' בעולם העליון, ולעסוק רק בעניינים רוחניים. אך הקב"ה קורא לאדם ומשכנע אותו לרדת לעולם הזה, בכדי למלא את התפקיד המיועד לו.

הקדמה - תיאור ירידת הנשמות לעולם הזה ומטרת הירידה

"ויילכו אחיו לרעות את צאן אביהם" - התורה מקדימה ומספרת שאחיו של האדם, כלומר כל האנשים שלפניו, כבר ירדו לעולם הזה במטרה - 'לרעות', כלומר, להשגיח, לטפל ולטפח את - 'צאן אביהם', כאשר - 'אביהם' הוא כמובן - 'הקב"ה', ו'צאן אביהם' הכוונה לכל היצירה של ה' בעוה"ז, שהאדם צריך לדאוג ולשמור על העולם ולטפח אותו בכדי שיהיה לעזר לאנשים בשאיפתם לעליה רוחנית.

ונראה לומר, שכל הדברים בעולם נמצאים תחת הכותרת - 'צאן אביהם', כי הצאן הוא הדבר שזקוק ביותר לטיפול מתמיד יומיומי, יותר משאר בעלי חיים ובוודאי יותר מהטיפול בצמחים ובדוממים שאינם דורשים טיפול יומיומי. ולכן גם רבים ממנהיגי ישראל היו דווקא רועי צאן, כגון: יעקב, משה ודוד, והגדרה זו לא מגדירה רק את העיסוק הפרטי ברעיית צאן, אלא שהם קיימו את בקשת אביהם שבשמים וירדו - 'לרעות את צאן אביהם'.

"בשכם" - 'שכם' הוא מקום המוכן לפורענות, וכמו שאומר 'רש"י': "ויבא שכמה - (סוטה יא) מקום מוכן לפורעניות. שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר (מ"א יב) וילך רחבעם שכמה". ולכן נראה לומר, ש'שכם' הוא גם ביטוי ל'עולם הזה' שבו יש פורענויות ושולט היצר הרע, ולכן האדם נשלח ממקומו בעולם העליון, למקום הזה שיש בו את כל הפורענויות הללו, בכדי שיתמודד עם הקשיים, ויחזור לעולם הבא במעמד רוחני גבוה יותר.

הנושא המרכזי - פירוט הפנייה של ה' אל הנשמה הבודדת

"ויאמר לו לך נא" - ולאחר ההקדמה הכללית, התורה המפרטת את הפנייה הפרטית של ה' לאדם ואומר לו בלשון רכה, כי 'ויאמר' היא לשון רכה, ומבקש ממנו - 'לך נא', ואין - 'נא' אלא לשון בקשה, וכמו שעל הפסוק: "ויאמר קח נא את בנך" (בראשית כ"ב, ב') אומר 'רש"י': "קח נא - אין נא אלא לשון בקשה. אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הניסיון שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש (סנהדרין פט)". וכך ה' מבקש מהאדם שיסכים לרדת לעולם הזה כי זה לטובתו ולצורך עלייתו הרוחנית. ונראה להסביר לענייננו גם את המשך דברי 'רש"י' - 'שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש', כלומר, שאם לא תרד ותתמודד עם היצר הרע בעולם הזה, ותרצה להנות מזיו העולם הבא בבחינת 'נהמא דכיסופא', יאמרו שהראשונות אין בהן ממש, כלומר, שהשנים הראשונות בהם הייתה בעולם העליון אין בהם ממש, כי לא מגיע לקבל שכר העולם הבא מבלי שפעלת ועמלת בעולם הזה ע"י ההתמודדות עם היצר הרע.

"ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן" וה' מטיל על האדם שתי מטלות בעולם הזה: א. "את שלום אחיך" - לעזור לנשמות האחרות בעניין הרוחני, ולהיות כמו אברהם שדאג להפיץ את האמונה בה' בקרב בני האדם. ב. "ואת שלום הצאן" - לפעול בתחום הגשמי, ולהעלות את כל הבריאה כולל חי, צומח ואפילו דומם למדרגות רוחניות. "והשבני דבר" - ה' אומר לאדם, שלאחר מאה ועשרים שנה, הנשמה חוזרת לבוראה, וצריכה לפרט את תוצאות פעולותיה בעולם הזה.

"וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה" - ונפרש בדומה ל'רש"י' שהתיאור - 'מעמק' רומז לעצה עמוקה של הקב"ה לשלוח את האדם לעולם הזה המוגדר כ'שכם' כי זה - 'מקום מוכן לפורענות', וכל פורענות נובעת מהיצר הרע ששולט בעולם הזה.

"חברון" - מה בא לרמוז מקום זה? ומובא ב'זוהר הקדוש' (חלק א', פ"א ע"א) ששם מקום עליית הנשמות לגן עדן דרך מערת המכפלה אשר בחברון: " וכד נשמתא נפקת מהאי עלמא, עאלת במערתא דכפלתא דתמן איהו פתחא דגן עדן". ואם מערת המכפלה היא הפתח של גן עדן, אז אולי דרך שם גם יורדות הנשמות מגן עדן העליון לעולם הזה.

ואע"פ רעיון זה נענה גם על שלושת השאלות המשניות, שה עלינו לעיל: א. אכן, לא היו צריכים ללכת למרחק גדול מחברון ועד שכם בכדי לרעות את הצאן, כי 'שכם' הוא ביטוי לעולם הזה ולא לעיר הנקראת כך. וגם המקום 'חברון' מסמל את המקום שדרכו מגיעות הנשמות מהעולם העליון לעולם הזה. ב. ה' מודע לסכנות האורבות לאדם בעולם הזה, ודווקא על כן שולח אותו לכאן בכדי שיתמודד עם הקשיים ויתעלה על ידן. וגם האדם מסכים לשליחות הזו, כי יודע שבוזה תלויה עלייתו הרוחנית. ג. את שלום האחים והצאן זו מטלה שמוטלת על כל אדם אחר מותו, ולכן דווקא יוסף מתבקש להשיב את ה' דבר על פועלו בעולם הזה.

"וימצאהו איש והנה תעה בשדה"

מה משמעות המפגש שלו עם האיש, שאומר לו שאחיו נמצאים בדותן, ולכאורה, כל הקטע הזה מיותר, והיה אפשר לספר שהוא מגיע אל אחיו, ועל מה שעושים לו שם.

"והנה תעה בשדה" - מה המשמעות שיוסף - 'תועה בשדה'. ונמשך ברעיון ונסביר, שהאדם רוצה למלא את שליחותו בעולם הזה, אך לפעמים הוא תועה בעולם הזה ואינו מוצא את הדרך הסלולה אלא מוצא את עצמו בשדה ללא דרך ברורה ואינו מוצא את מבוקשו,

"וימצאהו איש" - לא נאמר שיוסף מצא איש ושואל אותו על אחיו, אלא האיש מצא אותו, ומשמע שהאיש חיפש את יוסף, ויש להבין למה האיש חיפש את יוסף? ועוד נשים לב, שלא יוסף יוזם את הפנייה לאיש, אלא הפוך. ומדוע האיש פונה אל יוסף בשאלה: "מה תבקש", ואינו שואל - 'מה אתה מחפש'? ונראה לומר, שכאשר האדם אינו מוצא את דרכו בעולם הזה, אז הקב"ה שולח אליו מלאך וכמו שאומר 'רש"י': "זה גבריאל שנאמר (דניאל ט') והאיש גבריאל", או מסרים בצורה זו או אחרת שעוזרים לו למצוא את דרכו.

"ויאמר את אחי אנכי מבקש" - יוסף ירד מהעולם העליון בכדי להיות בכס שהיא ביטוי לעולם הזה, ואחד התפקידים החשובים לדאוג לשאר האנשים, שגם יתעלו בעבודת ה', בבחינת - 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי', אבל בקשתו היא לא רק לעצמו, כי זו לא התכלית של ביאתו לעולם, אלא את - 'אחי אנכי מבקש', אני מבקש לעזור גם לאחרים לשבת בבית ה'.

"ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה" - ישנם דרכים שונות לפרש את האמירה - 'נסעו מזה'. בפשטות הכוונה שה לכו מן המקום הזה משכם. אך 'רש"י' מביא ממדרש 'תנחומא': "הסיעו עצמן מן האחוה", כי יוסף אומר - 'את אחי אנכי מבקש', והאיש אומר לו - 'נסעו מזה' כאילו התכוון שנסעו מן האחוה. ואולי, המדרש מדייק במילה - 'מזה', כי היה מתאים יותר 'נסעו מכאן', 'ומזה' הכוונה מהדבר הזה כלומר מהאחוה. ועוד שהפועל - 'נסעו' שונה מהפעלים בהם השתמש הכתוב עד כאן, כי עד כאן משתמשים בפועל ללכת: 'יולכו אחיו'... לכה ואשלחך... לך נא', ולכן מובא במדרש - 'הסיעו עצמן' כי לא מדובר כאן על הליכה רגילה.

ואם נרצה להמשיך ברעיון המרכזי שלנו, ומבלי להתנגד לפרשנות הרגילה שוודאי אמת היא, אלא להעלות רעיון נוסף על דרך הרמז שבה אנו הולכים, אולי נוכל לומר, שהמלאך אומר לו, שהאנשים אותם הוא מבקש להעלות בדרגתם הרוחנית, אמנם הם היו בשכם, מקום המועד לפורענות רוחנית, אך הם 'נסעו מזה', כלומר התגברו על המכשולים הרוחניים, ועלו לדרגה רוחנית גבוהה יותר, ואולי נדרוש זאת במובן של - 'נשא מזה' כלומר התרוממו גבוה יותר מצבם הראשוני, ואמרו - 'נלכה דתינה', כלומר נלכה לרמה דתית גבוהה יותר.

"וילך יוסף אחר אחיו וימצאו בדתן" - ואכן, יוסף הולך אחר אחיו ומוצא אותם בדותן, כלומר שהם כבר התעלו במצבם הדתי. ושוב, אני רוצה להדגיש, שאין זה בא לסתור כלל, את המדרש שמביא 'רש"י' שהם הלכו לבקש נכלי דתות כיצד להמיתו, או כפי שמביא שזה שם מקום, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, אלא שכאשר מסבירים על פי הרמז, ניתן להסביר בצורה שונה לגמרי מן המשמע בפשטות הכתובים, ולומר שהדברים מרמזים על דברים שונים, שהם אמורים להיות נכונים כשלעצמם. וכאן נאמר, שיתכן מצב שהאדם רוצה למלא את תפקידו ובא, לעזור לאחרים להתעלות רוחנית, ואז נאמר לו שאין צורך בפעולתו כי אותם אנשים כבר התעלו רוחנית.

המשך הרעיון בצורה תמציתית

בהמשך, התורה מלמדת אותנו דברים נוספים. שלפעמים בין האנשים אותם הוא רצה להעלות רוחנית, ישנם כאלה שהדבר פוגע בכבודם, ואז - 'ויתנבלו אתו להמיתו', הם רוצים להמיתו מבחינה רוחנית. ואומרים איש אל אחיו - 'הנה בעל החלמות הלזה בא', יש לו חלומות להחזיר אותנו בתשובה, אבל אנו נתכנן תוכנית להרוג אותו לגמרי מבחינה רוחנית, שלא יוכל לתקן את עצמו.

'ונראה מה יהיו חלמותיו', כי היו לו חלומות להחזיר אותנו תשובה, ונראה אם הוא בעצמו יוכל להחזיק במצבו הרוחני. אך כל אדם שהוא בעל השפעה בחברה, כגון ראובן שהיה בכור, צריך להתנגד לתוכניתם, וגם אם לא יכול לבטלה לגמרי, אך צריך להציע לא להרוג אותו ולהביא אותו בוודאות למוות מבחינה רוחנית, אלא להשליך אותו בינתיים באחד הבורות, כלומר במקום שלא יוכל ללמוד תורה, ומטרתו היתה - 'למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו', בכדי שיוכל לשוב אל אביו שבשמים.

ואז משליכים אותו אל הבור - 'והבור רק אין בו מים', ואין מים אלא תורה, כלומר, מפילים אותו למקום שאין בו תורה, וראובן תיכנן בור שאין בו נחשים ועקרבים, אך הם הפילו אותו לבור אחר, שיש בו נחשים ועקרבים שהם כוחות הטומאה, כעין הנחש שהכשיל את חוה. ואז האדם שהוא המנהיג של החברה כמו יהודה, צריך לומר להם, שזה לא הוגן להפיל אותו למקום שאין שום אפשרות של בחירה, ובוודאי ימות מבחינה רוחנית, עדיף למכור אותו למצרים, ששם אמנם שיא הטומאה, אך יש לו במידה מזערית הבחירה החופשית לשרוד מבחינה רוחנית. 'וישמעו אחיו' - המנהיג לא צריך לחשוש מתגובת האנשים, כי במעמדו סבירות גדולה שישמעו לו.

ולבסוף נמכר למצרים, נמצא בשיא הטומאה, מצליח לשמור על טהרתו ועל דבקותו בה', הופך את לשליט על מצרים ומציל את כל בית אביו מחרפת רעב. ומכאן יש ללמוד, שאדם יכול ליפול למקומות הנמוכים ביותר, אך צריך לדעת, שאם ימשיך לדבוק בה' אז כל אשר יעשה ה' יצליח בידו, ולבסוף יתברר שכל מה שקרה היה בהשגחה אלוקית, לתועלתו ולתועלת כולם, ויוכל לשוב לקב"ה ולומר שהצליח לדאוג לשלום האחים ולשלום הצאן.

לע"נ הנרצחים והחללים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, בעזרת ה' תשועת ה' כהרף עין. ביחד ננצח.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים לע"נ: ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל. ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

עברנו ללמוד בבית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להאזינות גם דרך הזום, וגם דרך הטלפון, לפרטים נא לפנות למייל למטה.

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. להגזרות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net